

The Implications of Turkey's Identity Politics in the South Caucasus on the National Interests of the Islamic Republic of Iran

Rahbar Taleihur¹ | Esmail Vahedi²

Received Date: 2024/12/02

Accept Date: 2026/05/08

Cite: Taleihur, R and Vahedi, E. (2026). The Implications of Turkey's Identity Politics in the South Caucasus on the National Interests of the Islamic Republic of Iran. *Crisis Studies of the Islamic World*, 13(1), 1-32.

DOI: 10.22034/csiw.2026.736800

Extended Abstract

The evolving geopolitical landscape of the South Caucasus in recent years has created significant opportunities for Turkey to expand its influence and advance its strategic interests in the region. This article examines Turkey's policies in the South Caucasus and assesses their implications for the national interests of the Islamic Republic of Iran. The central research question investigates how Turkey's regional strategies affect Iran's national interests. Drawing on the theoretical framework of constructivism, the study hypothesizes that Turkey's policies in the South Caucasus have directly and indirectly weakened Iran's political, economic, and cultural influence in the region. The findings indicate that Turkey has sought to strengthen its regional position by employing identity-based instruments, including shared cultural, linguistic, and historical ties. While these strategies have enhanced Turkey's strategic standing in the South Caucasus, they have also posed multidimensional challenges to Iran's national interests. Methodologically, the study adopts a descriptive-analytical approach and relies on library sources and online databases for data collection.

Keywords: Identity Politics, Turkey, South Caucasus, National Interests, Islamic Republic of Iran

¹. Associate Professor of International Relations, University of Mohaghegh Ardabili, (Corresponding author) R.talei@uma.ac.ir

². Master's Student in Regional Studies of Central Asia and Caucasus, University of Mohaghegh Ardabili. behzad.vahedi77@gmail.com

Introduction

The South Caucasus has in recent years emerged as one of the most important arenas of competition among regional and extra regional powers. Geopolitical developments resulting from the Russia–Ukraine war, the relative decline in Russia’s ability to influence regional dynamics, and the consequences of the Second Nagorno Karabakh War in 2020 have altered the regional balance of power and contributed to the emergence of new security, political, and economic arrangements in the South Caucasus. These developments have created new opportunities for regional powers, particularly Turkey, to expand their presence and influence in Azerbaijan, Armenia, and Georgia. In this context, Turkey has sought to consolidate its position as one of the major actors shaping the emerging regional order through the simultaneous use of political, economic, military, cultural, and identity-based instruments.

Turkey’s policy in the region is not based solely on material and geopolitical calculations; identity, historical, cultural, and linguistic factors also play an important role. Turkey’s linguistic and cultural affinities with Azerbaijan, together with the extensive ties between the two countries, have provided a favorable basis for Ankara’s expanding influence. The slogan “Two States, One Nation” has become a symbol of Turkish Azerbaijani relations and, together with defense, economic, energy, and transit cooperation, has created a multidimensional framework for expanding Turkey’s influence in the South Caucasus. The Second Nagorno Karabakh War represented a turning point in this process, as Turkey’s military and political support for Azerbaijan enhanced Ankara’s position in regional affairs and contributed to deeper security and defense cooperation between the two countries.

The expansion of Turkey’s influence in the South Caucasus has important implications for the Islamic Republic of Iran. Due to its geographical position, common borders with Armenia and Azerbaijan, historical and civilizational ties with the region, and transit and economic capacities, Iran has significant interests in maintaining the regional balance of power. However, the strengthening of Turkish Azerbaijani relations, the expansion of military and security cooperation, the development of new transit routes, and the growing cultural presence of Turkey may affect Iran’s position across various regional dynamics. In particular, the Zangezur Corridor and its potential implications for Iran’s border with Armenia constitute one of the most significant geopolitical issues for Tehran.

Accordingly, the main question of this study is: How do Turkey’s policies in the South Caucasus affect the national interests of the Islamic Republic of Iran? The hypothesis of the study is that Turkey’s policies in the South Caucasus, through the strengthening of Ankara’s political, security, economic, and cultural influence, have directly and indirectly affected Iran’s national interests and contributed to a relative decline in its influence in

some regional domains. The study is applied in terms of its purpose and descriptive analytical in terms of its method, employing a qualitative approach. The required data were collected through library research, scholarly articles, research reports, documents, and accessible online sources and were examined using qualitative analysis and rational reasoning.

The significance of this study lies in the fact that much of the existing literature has examined Turkey's policy in the South Caucasus primarily from the perspective of Ankara's interests or Turkish Azerbaijani relations, whereas the multidimensional implications of these policies for Iran's national interests require a more comprehensive analysis. This study seeks to address this gap by focusing on the political security, economic, and cultural dimensions of Turkey's regional policies.

1. Research Methodology and Theoretical Framework

This study adopts a qualitative research methodology and employs a descriptive-analytical approach to examine Turkey's policies in the South Caucasus and their implications for the national interests of the Islamic Republic of Iran. The study seeks to identify the main objectives, instruments, and dimensions of Turkey's regional policy and to analyze how the expansion of Ankara's political, economic, security, and geopolitical influence in the South Caucasus affects Iran's interests in the region. The required data are collected through library research and documentary analysis, drawing on academic books and articles, official documents, policy statements, reports published by governmental and international organizations, and credible secondary sources.

The theoretical framework of this study is based on constructivism in international relations. Unlike approaches that explain states' interests primarily through material factors and the distribution of power, constructivism emphasizes the role of ideas, identities, norms, values, and social interactions in shaping states' interests and behavior. From a constructivist perspective, national interests are not entirely fixed or predetermined; rather, they are constructed through social, historical, and interactive processes.

Within this framework, identity constitutes one of the most important elements for analyzing Turkey's foreign policy in the South Caucasus. By emphasizing the shared Turkic identity and historical and cultural ties with Azerbaijan, Turkey has sought to construct a common identity space that can provide a foundation for increased political, economic, and security cooperation. Language, culture, shared history, education, media, and cultural institutions can therefore be regarded as instruments through which Turkey reproduces shared identities and, consequently, contributes to the formation of new political interests and behaviors in the region. According to constructivism, norms and values also play a significant role in defining states' interests. Concepts such as the "Turkic world," "solidarity among

Turkic speaking peoples,” and the historical ties between Turkey and Azerbaijan are not merely cultural elements of Ankara’s foreign policy; they can also serve as resources for generating political influence and geopolitical power. Through institutions such as the Yunus Emre Institute, educational and scholarship programs, Turkic language media, and cultural activities, Turkey has attempted to strengthen these ideational structures in the region. By utilizing the cultural and social resources available in the South Caucasus, particularly in Azerbaijan, Turkey seeks to redefine regional structures and strengthen its position. Consequently, Turkey’s identity-based policies cannot be separated from its economic, security, and geopolitical policies. Rather, identity functions as an instrument for transforming social ties into strategic interests.

Based on this framework, the present study examines Turkey’s policies at three main levels. The first is the political and security level, including strategic relations with Azerbaijan, military and security cooperation, and developments concerning geopolitical corridors. The second is the economic level, encompassing trade, energy, investment, and transit routes. The third is the cultural level, including identity, language, education, media, and social and cultural networks. The implications of these policies are then assessed in relation to Iran’s national interests.

2. Discussion

An analysis of Turkey’s policies in the South Caucasus indicates that Ankara has adopted a multidimensional and integrated approach to expanding its influence in the region. This approach is based, on the one hand, on hard power, including military cooperation, defense equipment transfers, joint military exercises, and security cooperation, and, on the other hand, on soft power, including culture, education, media, and public diplomacy. Turkey has also employed its economic and transit capacities to consolidate its influence.

The Second Nagorno Karabakh War in 2020 constituted a turning point in this process. Turkey’s military and political support for Azerbaijan, along with extensive defense cooperation between the two countries, strengthened Ankara’s regional position. The signing of the Shusha Declaration in 2021 further elevated bilateral relations to a strategic level. The continuation of joint military exercises and defense cooperation indicates the emergence of a relatively durable security relationship between Turkey and Azerbaijan. From Iran’s perspective, this development has altered the relative security balance in the vicinity of its northwestern borders.

At the political and security level, Turkey’s growing presence in Azerbaijan and the strategic rapprochement between the two countries have constrained Iran’s room for maneuver in the South Caucasus. The Zangezur Corridor is one of the most significant dimensions of this development. Any change in the status of the Iran Armenia border could have important

geopolitical and transit consequences for Iran. From Tehran's perspective, maintaining its land connection with Armenia and preventing geopolitical changes along its northern borders constitute important strategic interests. Consequently, competition over transportation routes has both economic and security dimensions.

At the economic level, Turkey has expanded its relations with the South Caucasus through trade, investment, infrastructure projects, and energy cooperation. In particular, Turkish Azerbaijani economic relations have experienced significant growth in recent years. The development of transportation corridors, energy projects, and industrial cooperation has increased economic interdependence between Ankara and Baku. This trend may reduce Iran's share of regional trade and transit and limit its potential economic opportunities.

Economic competition is not limited to trade volumes; transit and energy routes are also of fundamental importance. Turkey has sought to establish itself as one of the most important links connecting the South Caucasus, Central Asia, and Europe. Iran, by contrast, possesses a strategically important geographical position that enables it to play a significant role in regional transit networks. However, infrastructural weaknesses, economic constraints, sanctions, and the emergence of competing routes have made it difficult for Iran to fully exploit this potential. Under such circumstances, the expansion of Turkish led economic and transit networks may challenge Iran's geoeconomic position.

Another consequence is the increase in Iran's security and military expenditures. The growing military presence of Turkey and its defense cooperation with Azerbaijan encourage Iran to strengthen its security presence along its northwestern borders. This requires a greater allocation of financial and human resources and may divert resources that could otherwise be used for economic and infrastructural development toward security related expenditures. Thus, geopolitical competition can indirectly create opportunity costs for Iran's economy.

The cultural dimension of Turkey's policy is particularly significant. Ankara uses language, education, media, scholarships, and cultural institutions to strengthen identity-based ties with Turkic speaking communities. The expansion of cultural centers, the activities of the Yunus Emre Institute, the development of Turkic language media, and educational cooperation between Turkey and Azerbaijan are examples of these policies. From a constructivist perspective, such initiatives contribute to reproducing shared identities and establishing transnational social networks.

Turkey's cultural policy is important for Iran for two reasons. First, it may increase Turkey's symbolic influence in the South Caucasus and relatively reduce Iran's cultural influence. Second, when combined with domestic economic, social, and governance challenges, it may create more favorable conditions for the salience of ethnic identities. Nevertheless, the

strengthening of ethnic identity does not necessarily imply separatist tendencies, and cultural or linguistic activities should not automatically be viewed as security threats. The main challenge emerges when social divisions, perceptions of discrimination, economic deprivation, and limited political participation become intertwined with external identity competition.

From this perspective, one important consequence of Turkish policies may be heightened identity and ethnic sensitivities within Iran. The expansion of cross border cultural and media interactions, greater access to identity-based narratives, and increased social interaction among Turkic speaking communities have made ethnic and cultural identity more prominent in the public sphere. Therefore, the manner in which cultural diversity is managed within Iran has become an important factor in determining the country's vulnerability to external identity competition.

Overall, the findings indicate that Turkey's policy in the South Caucasus should be understood as a multilevel strategy for redefining the regional order. Turkey seeks to combine hard power, economic influence, and soft power in order to transform its identity-based advantages into strategic influence. Iran, despite its favorable geographical position, historical legacy, and cultural capacities, has not always been able to fully convert these advantages into sustainable regional influence. Therefore, the main challenge for Iran is not merely the rise of Turkey's power but also Iran's relative weakness in translating its existing capacities into sustainable regional influence.

3. Conclusion and Suggestions

The findings of this study demonstrate that Turkey's policies in the South Caucasus have gone beyond the framework of bilateral relations in recent years and have become part of Ankara's broader strategy to consolidate its geopolitical position in the region. Through the simultaneous use of political, economic, military, and cultural instruments, particularly through its strategic relationship with Azerbaijan, Turkey has succeeded in expanding its presence and influence. The Second Nagorno Karabakh War, the Shusha Declaration, the expansion of defense cooperation, and the development of economic and transit projects have accelerated this process.

From the perspective of the national interests of the Islamic Republic of Iran, the implications of these policies can be observed in three major areas. In the political and security sphere, Turkey's growing presence and expanding defense cooperation with Azerbaijan have relatively altered the balance of power in the vicinity of Iran's borders and increased security sensitivities. In the economic sphere, the development of Turkey's trade, investment, and transit corridors has intensified competition over regional markets and transportation routes and may reduce Iran's share of South Caucasus trade and transit. In the cultural sphere, Turkey's use of language, education, media, and shared Turkic identity has increased Ankara's soft

power and relatively reduced Iran's cultural influence in some parts of the region.

Accordingly, the Islamic Republic of Iran needs to adopt an active, balanced, and multidimensional approach toward the South Caucasus in order to safeguard its national interests. First, Iran should strengthen its regional diplomacy and expand political and economic relations with Azerbaijan, Armenia, and Georgia. Second, the development of transportation and transit infrastructure and more effective utilization of Iran's geographical position could prevent the country's marginalization from emerging regional connectivity networks. Third, expanding economic cooperation in energy, trade, transportation, and joint investment could strengthen Iran's position in the regional economy.

In the cultural sphere, an inclusive and positive approach based on strengthening an overarching national identity is essential. Greater attention to cultural and linguistic diversity, expanded opportunities for social and political participation, reduction of regional inequalities, and promotion of economic development in border areas can reduce opportunities for external actors to exploit identity-based divisions. The management of cultural diversity should therefore not be based exclusively on a security-oriented approach; rather, it should emphasize participation, equality of opportunity, and the integration of local identities within a broader national identity.

Finally, instead of merely reacting to Turkish initiatives, Iran should pursue a proactive strategy for maintaining an effective presence in developments in the South Caucasus. Utilizing Iran's historical and civilizational capacities, developing public diplomacy, strengthening academic and cultural exchanges, participating actively in regional arrangements, and maintaining balanced relationships with regional and extra regional powers can contribute to protecting Iran's national interests. Therefore, effectively addressing the implications of Turkey's growing influence is more likely to be achieved not through direct confrontation but through strengthening Iran's economic, diplomatic, cultural, and geopolitical capabilities.

سیاست‌های ترکیه در قفقاز جنوبی و پیامدهای آن بر منافع ملی جمهوری اسلامی ایران

رهبر طالعی حور^۱ | اسماعیل واحدی درمشکانلو^۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۰۲/۱۸

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۹/۱۲

استناد: طالعی حور، رهبر و واحدی درمشکانلو، اسماعیل. (۱۴۰۵). سیاست‌های ترکیه در قفقاز جنوبی و پیامدهای آن بر منافع ملی جمهوری اسلامی ایران.

بحران پژوهی جهان اسلام، ۱۳ (۱)، ۳۲-۱.

DOI: 10.22034/csiw.2026.736800

چکیده

وضعیت حاکم در قفقاز جنوبی در سال‌های اخیر، شرایطی را برای ترکیه به وجود آورده است که بتواند هرچه بیشتر در این منطقه اعمال نفوذ کرده و به تأمین منافع اقدام کند؛ بنابراین هدف اصلی در این مقاله بررسی سیاست‌های ترکیه در قفقاز جنوبی و پیامدهای آن بر منافع ملی جمهوری اسلامی ایران است. سؤال اصلی این مقاله بدین صورت مطرح می‌شود که سیاست‌های ترکیه در قفقاز چگونه منافع ملی جمهوری اسلامی ایران را تحت تأثیر قرار می‌دهد؟ در پاسخ به این سؤال، فرضیه مقاله این است که سیاست‌های ترکیه در قفقاز جنوبی به‌طور مستقیم و غیرمستقیم بر منافع ملی جمهوری اسلامی ایران تأثیر گذاشته و به کاهش نفوذ قدرت سیاسی، اقتصادی و فرهنگی ایران در این منطقه منجر شده است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که سیاست‌های ترکیه به‌منظور تقویت نفوذ سیاسی، اقتصادی و فرهنگی آن کشور در قفقاز جنوبی صورت می‌گیرد و آن کشور با استفاده از ابزارهای هویتی مانند اشتراکات فرهنگی، زبانی و تاریخی، نفوذ خود را در قفقاز جنوبی افزایش داده و جایگاه استراتژیک خود را تقویت نموده که این سیاست‌ها منجر به ایجاد چالش‌های متعدد برای جمهوری اسلامی ایران شده است. این پژوهش از نوع توصیفی-تحلیلی بوده و از منابع کتابخانه‌ای و پویس اینترنتی برای جمع‌آوری داده‌ها استفاده شده است.

واژگان کلیدی: ترکیه، قفقاز جنوبی، منافع ملی، جمهوری اسلامی ایران

^۱. دانشیار روابط بین‌الملل دانشگاه محقق اردبیلی (نویسنده مسئول) r.talei@uma.ac.ir

^۲. کارشناسی ارشد مطالعات منطقه‌ای دانشگاه محقق اردبیلی Behzad.vahedi77@gmail.com

مقدمه

تحولات ژئوپلیتیکی سال‌های اخیر در نظام بین‌الملل، به‌ویژه درگیری روسیه در جنگ اوکراین، شرایط جدیدی را در منطقه قفقاز جنوبی رقم زده است. وضعیت آنارشی حاکم بر این منطقه و کاهش نسبی حضور روسیه، فرصت‌های جدیدی را برای کنشگری سایر قدرت‌های منطقه‌ای فراهم آورده است. این تغییر در موازنه قدرت به‌ویژه پس از جنگ دوم قره‌باغ، باعث شده است تا معادلات سنتی در منطقه دستخوش تغییرات اساسی شود. در این میان، ترکیه با درک عمیق از این شرایط و با بهره‌گیری از خلأ قدرت ایجادشده، تلاش می‌کند تا با بهره‌گیری از راهبردهای سیاسی مختلف، نفوذ خود را در منطقه گسترش دهد.

سیاست‌های ترکیه در قفقاز جنوبی، رویکردی چندوجهی دارد که بر پایه اشتراکات فرهنگی، امنیتی، اقتصادی، زبانی و تاریخی شکل گرفته است. این راهبرد که ریشه در سیاست‌های نوع‌مانی گری و پان‌ترکیسم دارد، در دوره حکومت حزب عدالت و توسعه به شکل نظام‌مندتری دنبال شده است. ترکیه با تکیه بر مؤلفه‌های مشترک، به‌ویژه در ارتباط با جمهوری آذربایجان، استراتژی گسترده‌ای را برای تقویت موقعیت خود طراحی کرده است. این استراتژی که در چارچوب نظریه سازه‌انگاری قابل تحلیل است، به دنبال شکل‌دهی به هنجارها و ساختارهای اجتماعی جدید در منطقه می‌باشد. البته سیاست‌های ترکیه صرفاً محدود به حوزه فرهنگی نیست، بلکه این کشور با ترکیب هوشمندانه قدرت نرم و سخت، به دنبال تبدیل پیوندهای هویتی به منافع راهبردی است. این رویکرد در قالب همکاری‌های امنیتی-نظامی، پروژه‌های زیرساختی مشترک و توافق‌نامه‌های اقتصادی نمود پیدا کرده است. به‌عنوان نمونه، شعار «دو دولت، یک ملت» در روابط ترکیه-آذربایجان، به پشتوانه‌ای برای گسترش همکاری‌های راهبردی تبدیل شده است.

سیاست‌های ترکیه در قفقاز جنوبی، می‌تواند چالش‌های متعددی را در حوزه‌های مختلف برای جمهوری اسلامی ایران به وجود بیاورد که به‌طور مشخص، تقویت پیوندهای هویتی ترکیه با کشورهای منطقه می‌تواند موازنه قدرت را به نفع آنکارا تغییر دهد. پس ضرورت و اهمیت پرداختن به این موضوع زمانی برجسته‌تر می‌شود که به نقش تاریخی و فرهنگی ایران در منطقه قفقاز جنوبی توجه کنیم. این منطقه همواره بخشی از حوزه تمدنی و فرهنگی ایران بوده و حفظ پیوندهای فرهنگی و تاریخی با آن، برای منافع راهبردی ایران ضروری است. تقویت نفوذ ترکیه می‌تواند این پیوندهای تاریخی را تضعیف کرده و به تدریج جایگاه ایران را در معادلات منطقه‌ای کم‌رنگ کند.

بنابراین هدف اصلی در این مقاله بررسی سیاست‌های ترکیه در قفقاز جنوبی و پیامدهای آن بر منافع ملی جمهوری اسلامی ایران است. سؤال اصلی این مقاله بدین صورت مطرح می‌شود که

سیاست‌های ترکیه در قفقاز چگونه منافع ملی جمهوری اسلامی ایران را تحت تأثیر قرار می‌دهد؟ در پاسخ به این سؤال، فرضیه مقاله این است که سیاست‌های ترکیه در قفقاز جنوبی به‌طور مستقیم و غیرمستقیم بر منافع ملی جمهوری اسلامی ایران تأثیر گذاشته و به کاهش نفوذ قدرت سیاسی، اقتصادی و فرهنگی ایران در این منطقه منجر شده است. ساماندهی پژوهش به این صورت خواهد بود که پس از بررسی پیشینه پژوهش، چارچوب نظری با تمرکز بر نظریه سازه‌نگاری و کاربرد آن در تحلیل سیاست‌های ترکیه تبیین خواهد شد. در بخش بعدی سیاست‌های ترکیه در قفقاز جنوبی بررسی شده و در بخش مهم مقاله، پیامدهای سیاست‌های ترکیه بر منافع ملی ایران در سه بعد سیاسی و امنیتی، اقتصادی و فرهنگی مورد تحلیل قرار خواهند گرفت.

پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی و از حیث ماهیت و روش تحقیق توصیفی-تحلیلی است. با توجه به ماهیت پیچیده موضوع، رویکرد کلی تحقیق کیفی می‌باشد. جمع‌آوری داده‌ها با اتکا به مطالعات کتابخانه‌ای و پیمایش‌های اینترنتی صورت پذیرفته است. منابع مورد استفاده شامل کتب، مقالات علمی، گزارش‌های تحلیلی، اسناد و اطلاعات قابل دسترس در فضای مجازی است. تحلیل داده‌ها با استفاده از استدلال و تحلیل عقلایی به‌صورت کیفی و تفسیری انجام شده است. در این فرآیند، داده‌ها بر اساس منطق تحلیل و با هدف تبیین چگونگی پیامدهای سیاست‌های ترکیه در قفقاز جنوبی بر منافع ملی جمهوری اسلامی ایران مورد بررسی قرار گرفته‌اند.

۱- پیشینه پژوهش

پیشینه پژوهش در زمینه سیاست‌های ترکیه به‌ویژه در قفقاز جنوبی، به چندین دهه گذشته بازمی‌گردد. در بخش فرهنگی سیاست‌های ترکیه، هویت‌گرایی به‌عنوان یک رویکرد نظری در علوم اجتماعی، نقشی کلیدی در بررسی تأثیر هویت‌های قومی، ملی و فرهنگی بر رفتارهای سیاسی و اجتماعی کشورها دارد. این رویکرد، به‌ویژه در مناطق پرتنش و در حال تحول مانند قفقاز جنوبی که همواره شاهد رقابت‌های قومی و ملی‌گرایانه بوده، اهمیت خاصی پیدا کرده است و همچنان مورد توجه پژوهشگران قرار دارد (Çavuşoğlu, 2019, p. 25).

تحقیقات اولیه در این زمینه به تحلیل اثرات هویت‌های قومی بر ساختارهای سیاسی و اجتماعی قفقاز جنوبی پرداخته‌اند. هویت‌های قومی تنها به رقابت‌های سیاسی داخلی محدود نمی‌شوند، بلکه می‌توانند بر روابط بین‌المللی و تعاملات منطقه‌ای نیز تأثیر بگذارند. این مطالعه بر اهمیت شناخت تنوع فرهنگی و تاریخی منطقه قفقاز جنوبی تأکید کرده و نتیجه‌گیری می‌کند که نادیده گرفتن این هویت‌ها می‌تواند به بحران‌های امنیتی و سیاسی گسترده‌ای منجر شود که تعادل منطقه‌ای را تحت‌الشعاع قرار می‌دهد. از سوی دیگر، هویت‌های قومی و فرهنگی در بسیاری از کشورها

به عنوان ابزاری برای تقویت قدرت و نفوذ سیاسی مورد بهره‌برداری قرار می‌گیرند و بنابراین شناخت و مدیریت آن‌ها اهمیت ویژه‌ای در سیاست‌گذاری‌های بین‌المللی دارد.

پژوهش‌های اخیر به بررسی نقش سیاست‌های ترکیه و تأثیر آن بر کشورهای قفقاز جنوبی پرداخته‌اند. به عنوان نمونه، در پژوهش چاوش اوغلو (Çavuşoğlu, 2019) با عنوان ترجمه شده «سیاست خارجی ترکیه و قفقاز جنوبی: اهمیت سیاست هویتی»، تأثیر ابزارهایی نظیر زبان و فرهنگ مشترک بر روابط ترکیه با کشورهای ترک‌زبان قفقاز جنوبی، تحلیل شده است. این پژوهش نشان می‌دهد که ترکیه از این ابزارها به عنوان راهی برای تقویت همبستگی فرهنگی و اجتماعی با این کشورها بهره می‌برد که در نهایت می‌تواند به شکل‌گیری یک هویت مشترک میان اقوام ترک‌زبان و مسلمان در این منطقه منجر شود. در نتیجه، این رویکرد به گونه‌ای طراحی شده است که به افزایش منافع ملی ترکیه و تقویت جایگاه آن در سیاست‌های منطقه‌ای منجر گردد. از این منظر، سیاست‌های ترکیه می‌توانند به طور غیرمستقیم بر روابط منطقه‌ای و توازن قدرت تأثیرگذار باشند و برای کشورهایی مانند ایران که دارای همسایگی و رقابت منافع با ترکیه هستند، چالش‌هایی ایجاد کنند.

در ایران نیز، اگرچه تعداد کمتری از پژوهش‌ها به طور مستقیم به سیاست‌های ترکیه پرداخته‌اند، اما برخی مطالعات چالش‌های ناشی از این سیاست‌ها را برای امنیت ملی ایران تحلیل کرده‌اند.

پژوهش افراسیابی (۱۴۰۴)؛ (Afrasiabi, 2025) «جنگ دوم قره‌باغ: سیاست ترکیه در قفقاز جنوبی و منافع استراتژیک ایران» از محدود مطالعاتی است که به طور مستقیم تأثیر سیاست‌های هویت‌گرایانه ترکیه بر امنیت ملی ایران را بررسی کرده است. وی نشان می‌دهد که سیاست خارجی آنکارا با تکیه بر گفتمان «یک ملت، دو دولت» و ایدئولوژی‌های پان‌ترکیستی، موجب گسترش نفوذ ترکیه در قفقاز جنوبی و به ویژه در جمهوری آذربایجان شده است. به اعتقاد افراسیابی، این روند نه تنها زمینه‌ساز افزایش حضور نظامی و امنیتی ترکیه در منطقه است، بلکه پیامدهایی همچون تقویت نفوذ ناتو در مرزهای شمال غربی ایران، تهدیدات هویتی و قوم‌گرایانه علیه تمامیت ارضی و نیز حذف ایران از مسیرهای ترانزیتی و انرژی را در پی دارد. او نتیجه می‌گیرد که ایران برای مقابله با این چالش‌ها باید از ابزارهای دیپلماتیک، فرهنگی و همکاری‌های منطقه‌ای به شیوه‌ای هوشمندانه بهره گیرد تا منافع ملی خود را حفظ نماید.

طالعی حور و واحدی (۱۴۰۳)؛ (Talei hur & Vahedi, 2024) در مقاله‌ای با عنوان «بررسی مقایسه‌ای سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران و ترکیه در قره باغ (۲۰۲۰-۲۰۲۳)» به این نتیجه رسیده‌اند که چرخش از ایدئولوژی اسلامی به سکولاریسم در آذربایجان و تقویت عناصر فرهنگی

و هویت‌گرایی ترک محور در این کشور و همچنین پس‌گیری مناطق اشغالی قره‌باغ به پشتوانه کمک‌های نظامی و سیاسی ترکیه، بیش‌ازپیش جمهوری آذربایجان و قره‌باغ را به ترکیه نزدیک و از جمهوری اسلامی ایران دورتر کرده است. این روند منافع جمهوری اسلامی ایران در قره‌باغ را در بلندمدت به شدت تضعیف می‌کند.

با بررسی مطالعات پیشین می‌توان دریافت که علی‌رغم تلاش‌های قابل توجهی که در این حوزه صورت گرفته است، تحلیل تأثیر سیاست‌های ترکیه بر ایران در قفقاز جنوبی، همچنان نیازمند تحقیقات عمیق‌تر و جامعی است. این مقاله برخلاف پژوهش‌های قبلی که عموماً به تحلیل اثرات هویت‌های قومی بر ساختارهای اجتماعی و سیاسی در قفقاز جنوبی پرداخته‌اند، تلاش می‌کند با تمرکز بر سیاست‌های ترکیه و بررسی تأثیر مستقیم و غیرمستقیم آن بر منافع ملی ایران، گامی به جلو بردارد. همچنین، این تحقیق با استفاده از داده‌ها و تحلیل‌های جدید، تلاش دارد ابعاد مختلف این سیاست‌ها را به دقت بررسی کرده و به کمبودهای موجود در ادبیات تحقیق پاسخ دهد. به علاوه، با فراهم آوردن زمینه‌ای برای پژوهش‌های آینده، این مقاله می‌تواند به بسط درک عمیق‌تر از تأثیرات سیاست‌های هویتی ترکیه بر سیاست‌های خارجی و داخلی ایران کمک نماید.

۲- چارچوب نظری پژوهش

این تحقیق از نظریه سازه‌انگاری برای مطالعه سیاست‌های ترکیه به‌ویژه هویت‌گرایی در قفقاز جنوبی و پیامدهای آن بر منافع ملی ایران استفاده می‌کند. سازه‌انگاری بر این نکته تأکید دارد که هویت‌ها نه تنها در تقابل با دیگران، بلکه در چارچوب تعاملات اجتماعی، فرهنگی و تاریخی شکل می‌گیرند. به همین دلیل، مطالعه سیاست‌های ترکیه و ایران در قفقاز جنوبی نیازمند درک عمیقی از روندهای تاریخی و فرهنگی منطقه است که بر تعاملات کنونی تأثیرگذار بوده‌اند (دهقانی فیروزآبادی و نوری، ۱۳۹۸، ص. ۱۲۲) (Dehghani Firouzabadi & Nori, 2019, P.122).

سازه‌انگاری به‌عنوان یکی از نظریه‌های اساسی در روابط بین‌الملل، بر اهمیت ساختارهای معنایی و هنجاری در کنار ساختارهای مادی تأکید می‌کند. بر اساس این نظریه، واقعیت‌های اجتماعی، هویت‌ها و منافع دولت‌ها از طریق تعاملات اجتماعی شکل می‌گیرند. در این راستا، ساختارهای اجتماعی همچون زبان، فرهنگ و ایدئولوژی در شکل‌گیری هویت‌ها و منافع دولت‌ها نقش بسزایی دارند. این نظریه بر سه محور اصلی استوار است:

۲-۱- اهمیت هنجارها و ارزش‌ها

هنجارها و ارزش‌ها به‌عنوان عناصر تعیین‌کننده در سیاست‌های بین‌المللی شناخته می‌شوند. این ارزش‌ها نه تنها تعیین‌کننده منافع دولت‌ها هستند، بلکه می‌توانند به شکل‌گیری ساختارهای قدرت و

الگوهای رفتاری کمک کنند. در مورد ترکیه، هنجارهای مربوط به هویت ترکی و اشتراکات زبانی و فرهنگی میان کشورهای ترک‌زبان یکی از ابزارهای اصلی این کشور برای تقویت اتحادهای منطقه‌ای است (مسعودی، ۱۴۰۱: ۱۲) (Masoudi, 2022, p. 12).

۲-۲- نقش هویت‌ها

هویت‌ها در نظریه سازه‌انگاری به‌عنوان یکی از عناصر کلیدی در تحلیل سیاست‌های خارجی مورد تأکید قرار می‌گیرند. رویکرد سازه‌انگاری بر این باور است که هویت‌ها می‌توانند ابزارهایی برای تعریف منافع و سیاست‌ها باشند. هویت ترکی به‌عنوان یک هویت مشترک میان جوامع ترک‌زبان، ابزاری برای توسعه دیپلماسی فرهنگی و روابط سیاسی ترکیه با آذربایجان و سایر کشورهای ترک‌تبار است.

۲-۳- تعامل ساختار و کارگزار

سازه‌انگاری بر این نکته تأکید دارد که ساختارهای اجتماعی و کنش‌های کارگزاران (دولت‌ها) به‌طور متقابل یکدیگر را شکل می‌دهند. این تعامل به معنای آن است که ترکیه از طریق تأثیرگذاری بر ساختارهای فرهنگی و اجتماعی (مانند زبان، آموزش و رسانه‌ها)، تلاش می‌کند تا نقش خود را در قفقاز جنوبی تقویت کند.

۳- سیاست‌های ترکیه در قفقاز جنوبی

تحولات تاریخی قفقاز جنوبی نشان می‌دهد که این منطقه در دوره‌های گوناگون تحت نفوذ مستقیم یا غیرمستقیم قدرت‌های منطقه‌ای از جمله ایران و امپراتوری عثمانی قرار داشته است. تا پیش از معاهدات گلستان و ترکمن‌چای، ایران حضور سیاسی، فرهنگی و اقتصادی مؤثری در قفقاز جنوبی داشت؛ اما پس از واگذاری بخش‌های بزرگی از این منطقه به روسیه تزاری، عملاً حوزه نفوذ ایران محدود شد و از آن پس، نقش ایران در قفقاز به‌ویژه در دوره اتحاد جماهیر شوروی بسیار کم‌رنگ گردید (التیامی‌نیا، ۱۴۰۴: ۹۱) (Eltiyami Nia, 2025, p. 91).

پس از فروپاشی اتحاد شوروی و استقلال کشورهای منطقه، ایران کوشید تا با تکیه بر پیوندهای فرهنگی، مذهبی و تاریخی، دوباره جایگاه خود را در قفقاز احیا کند. جمهوری اسلامی ایران از طریق ارائه بورسیه‌های تحصیلی، تأسیس مراکز فرهنگی و گسترش روابط دیپلماتیک به‌ویژه با جمهوری آذربایجان، درصدد افزایش نفوذ خود برآمد (جوادی ارجمند و فلاحی، ۱۳۹۴: ۲۱۵) (Javadi-Arjmand, & Fallahi, 2015, p. 215). با این حال، به دلیل حاکمیت گفتمان

سکولار و پان‌ترکی در ساختار قدرت جمهوری آذربایجان، حضور فرهنگی و مذهبی ایران در این کشور با محدودیت‌های جدی مواجه شد و نتوانست به یک نفوذ پایدار منجر شود.

در همین دوره، ترکیه با استفاده از پیوندهای زبانی، قومی و فرهنگی و همچنین بهره‌گیری از نهادهای آموزشی و رسانه‌ای، توانست جایگاه خود را در قفقاز جنوبی تقویت نماید. بنیاد یونس امره، شبکه TRT Azeri و اعطای بورسیه به دانشجویان ترک‌زبان از جمله ابزارهای نرم‌افزاری ترکیه برای نفوذ فرهنگی در منطقه بوده است (Erguna et al., 2025).

نقطه عطف در رقابت منطقه‌ای ایران و ترکیه را باید در جنگ دوم قره‌باغ در سال ۲۰۲۰ جست‌وجو کرد؛ جایی که ترکیه با ارسال پهپادهای نظامی، تجهیزات پیشرفته و آموزش‌های نظامی، نقش تعیین‌کننده‌ای در پیروزی نظامی جمهوری آذربایجان ایفا کرد (Kocaoğlu, 2021, pp. 40-50). بیانیه شوشا، که پس از پایان جنگ توسط سران باکو و آنکارا امضا شد، نقطه عطفی در شکل‌گیری اتحاد راهبردی جدیدی میان دو کشور محسوب می‌شود که زمینه‌ساز افزایش نقش ترکیه در قفقاز جنوبی گردید (Kocaoğlu, 2021, pp. 52-55). در مقابل، جمهوری اسلامی ایران به‌ویژه در جریان جنگ قره‌باغ دوم، رویکردی منفعلانه در پیش گرفت و از ایفای نقش جدی در معادلات منطقه بازماند. این در حالی است که ایران از نظر موقعیت ژئوپلیتیکی، بیشترین مرز زمینی با منطقه را دارد، اما فاقد برنامه‌ای منسجم برای بهره‌برداری از ظرفیت‌های راهبردی آن بوده است (Daraj, 2023, p. 105) (درج، ۱۴۰۲: ۱۰۵).

افزون بر این، پروژه کریدور زنگزور به‌عنوان یک چالش ژئوپلیتیکی جدی برای منافع و موقعیت ایران در منطقه مطرح است. تحقق این کریدور می‌تواند رابطه زمینی ایران با ارمنستان را تضعیف کند و دسترسی‌های ترانزیتی جدیدی را در مسیر ترکیه-نخجوان-باکو برقرار سازد که از نظر توازن قدرت منطقه‌ای و مسیرهای تأمین منافع ملی ایران پیامدهای قابل‌تأملی دارد. دولت ایران در واکنش به این طرح، هم‌زمان از طریق دیپلماسی رسمی و هشدارهای امنیتی وارد عمل شد؛ اما گزارش‌های پژوهشی نشان می‌دهد که این واکنش‌ها در عمل مانع پیشروی برخی سازوکارهای توسعه کریدور نشد و مسئله زنگزور همچنان به‌عنوان یک گره ژئوپلیتیکی باز در معادلات امنیتی شمال‌غربی ایران تلقی می‌شود (نواختی‌مقدم، طالعی‌حور و بازیار، ۱۴۰۳: ص. ۳۹۰) (Navakhti Moghaddam, Talaei-Hoor & Bazayr, 2024, p. 390). به‌طور کلی، روند تاریخی رقابت ایران و ترکیه در قفقاز جنوبی نشان می‌دهد که ترکیه از طریق رویکردی ترکیبی، شامل ابزارهای سخت (نظامی-اقتصادی) و نرم (فرهنگی-رسانه‌ای)، توانسته است به‌تدریج نفوذ خود را در منطقه افزایش دهد؛ درحالی‌که ایران، علی‌رغم برخورداری از سابقه تاریخی و موقعیت جغرافیایی برتر،

نتوانسته است از فرصت‌های منطقه‌ای بهره‌برداری مؤثری داشته باشد (علمی‌ریباز، و همکاران، ۱۴۰۳: ۱۶۰) (Elmi-Ri. al., 2024, p. 160).

سیاست‌های ترکیه در قفقاز جنوبی بخشی از استراتژی گسترده‌تر این کشور برای گسترش نفوذ خود در این منطقه است که بر تقویت پیوندهای فرهنگی، زبانی و تاریخی با جوامع ترک‌زبان و ترک‌تبار قفقاز متمرکز شده است. ترکیه با تکیه بر این اشتراکات، سعی در احیای هویت مشترک ترک‌زبانان منطقه دارد و از این راهبرد برای افزایش نفوذ سیاسی، اقتصادی و فرهنگی خود استفاده می‌کند. دکترین‌های تاریخی مانند «ترک‌گرایی» یا «توران بزرگ» که هدفشان تقویت اتحاد فرهنگی و زبانی میان جوامع ترک‌زبان از ترکیه تا آسیای مرکزی است، همچنان در سیاست خارجی ترکیه قابل مشاهده هستند و به شکل‌های مدرن‌تری دنبال می‌شوند. این موضوع به‌خصوص پس از پایان جنگ سرد و باز شدن فضای سیاسی در قفقاز جنوبی به ترکیه فرصت‌های جدیدی برای اجرای این سیاست‌ها بخشیده است. ترکیه از ابزارهای متنوعی برای پیشبرد این سیاست‌ها بهره می‌گیرد، از جمله رسانه‌ها، نهادهای آموزشی، فرهنگی و همچنین برنامه‌های تبادل دانشجو و استاد. دانشگاه‌ها و مؤسسات تحقیقاتی ترکیه نیز با اعطای بورسیه‌های تحصیلی به دانشجویان قفقاز جنوبی در ترویج زبان و فرهنگ ترکی نقش بسزایی دارند. ترکیه همچنین تلاش کرده است با توسعه شبکه‌های رسانه‌ای و تأسیس شبکه‌های تلویزیونی که برنامه‌های خود را به زبان‌های محلی پخش می‌کنند، فرهنگ و هویت ترک‌زبان را در قفقاز جنوبی گسترش دهد. این برنامه‌ها غالباً با موضوعات تاریخی و فرهنگی طراحی شده‌اند تا به تقویت هویت فرهنگی مشترک کمک کنند (اطهری و محمدی پور، ۱۳۹۸، ص. ۲۸۰) (Athari & Mohammadi Pour, 2019, P.280).

در کنار این تلاش‌ها، ترکیه از جشنواره‌ها و رویدادهای فرهنگی برای ایجاد ارتباطات نزدیک‌تر با مردم محلی استفاده می‌کند که تأثیرات این رویکرد را تقویت می‌نماید. علاوه بر این، ترکیه با استفاده از سازمان‌های غیردولتی و فرهنگی، پروژه‌هایی در زمینه‌های آموزشی، فرهنگی و اجتماعی در قفقاز جنوبی اجرا می‌کند که هدف آن ترویج زبان ترکی و ارزش‌های فرهنگی مرتبط است. این سیاست‌ها نه تنها به ارتقای هویت ترک‌زبان در میان جوامع محلی کمک کرده، بلکه باعث ایجاد پیوندهای فرهنگی و زبانی پایدارتر بین ترکیه و این مناطق شده‌اند. در زمینه اقتصادی نیز ترکیه از طریق پروژه‌های سرمایه‌گذاری و زیرساختی مانند توسعه راه‌ها و خط لوله‌های انرژی، نفوذ خود را در کشورهای قفقاز جنوبی افزایش داده است. این پروژه‌ها به تقویت روابط اقتصادی و سیاسی ترکیه با کشورهایی مانند آذربایجان و گرجستان کمک کرده و درعین حال تأثیرات فرهنگی ترکیه را نیز گسترش داده است.

از منظر دیپلماتیک، ترکیه با تکیه بر روابط تاریخی و فرهنگی خود با کشورهای قفقاز جنوبی، از دیپلماسی فرهنگی به عنوان ابزاری برای گسترش نفوذ منطقه‌ای استفاده کرده است. این کشور از طریق نشست‌های مشترک فرهنگی و سیاسی، حمایت از فعالیت‌های دانشگاهی و برگزاری رویدادهای فرهنگی توانسته است پیوندهای اجتماعی و نمادین خود را تقویت نماید. این راهبردها نه تنها به توسعه روابط دوجانبه انجامیده، بلکه جایگاه ترکیه را در ساختارهای منطقه‌ای نیز تحکیم بخشیده است (زارعی، حکمت‌آرا و قربانی، ۱۴۰۲: ص. ۱۰۵) (Zarei, Hakmat-Ara & Ghorbani, 2023, p. 105). در سال‌های اخیر، سیاست خارجی جمهوری ترکیه در قبال منطقه قفقاز جنوبی وارد مرحله‌ای جدید شده است که بر اساس تلفیقی از مؤلفه‌های فرهنگی، تاریخی، اقتصادی و امنیتی تعریف شده است. آنکارا با اتکا بر سیاست‌های هویتی، تلاش می‌کند تا از پیوندهای زبانی و تمدنی خود با کشورهای این منطقه، به‌ویژه جمهوری آذربایجان به عنوان ابزاری جهت افزایش نفوذ منطقه‌ای بهره گیرد (Erşen, 2013, pp. 32-38).

این سیاست‌ها در راستای اهداف راهبردی بلندمدت ترکیه و مبتنی بر چشم‌انداز ایجاد یک فضای فرهنگی و اقتصادی مشترک میان کشورهای ترک‌زبان تعریف شده‌اند. مفاهیمی مانند «جهان ترک» یا «توران بزرگ» که پیش‌تر در ادبیات سیاسی ترکیه جنبه نمادین داشتند، اکنون در قالب اقدامات عملی مانند توافق‌های اقتصادی، همکاری‌های نظامی و پروژه‌های فرهنگی در حال پیاده‌سازی هستند (Çavuşoğlu, 2019, p. 27).

در این میان، رابطه خاص و نزدیک ترکیه با جمهوری آذربایجان به نقطه اتکای اصلی این سیاست‌ها تبدیل شده است. همکاری‌های دو کشور در زمینه‌های دفاعی، انرژی، ارتباطات و آموزش، فراتر از سطح روابط دوجانبه به سمت یک اتحاد استراتژیک حرکت کرده‌اند. توسعه کریدورهای حمل‌ونقل انرژی و گسترش زیرساخت‌های اقتصادی مشترک، بخشی از این راهبرد جامع را تشکیل می‌دهد که عملاً نفوذ اقتصادی ایران را در منطقه تحت تأثیر قرار داده است. علاوه بر ابزارهای اقتصادی و نظامی، آنکارا از قدرت نرم نیز بهره‌برداری گسترده‌ای کرده است. ترکیه با تأسیس نهادهایی مانند بنیاد یونس امره، اعطای بورسیه‌های تحصیلی به جوانان قفقاز و پشتیبانی از رسانه‌های فرهنگی ترک‌زبان تلاش می‌کند فضای هویتی منطقه را به نفع خود بازآفرینی کند. رسانه‌ها، مراکز علمی و برنامه‌های آموزش زبان ترکی به ابزارهای مؤثر در خدمت اهداف فرهنگی و ژئوپلیتیکی ترکیه تبدیل شده‌اند. در مجموع، سیاست‌های ترکیه در قفقاز جنوبی را باید فراتر از اقدامات صرف دیپلماتیک یا اقتصادی دانست؛ بلکه این سیاست‌ها بخشی از یک رویکرد جامع و کل‌نگر برای تثبیت موقعیت ژئوپلیتیکی ترکیه در فضای پساشوروی محسوب می‌شوند. رویکردی که با تقویت عناصر هویتی مشترک در پی بازتعریف نظم منطقه‌ای است؛ نظمی که

ممکن است با منافع کشورهای دیگری همچون جمهوری اسلامی ایران در تضاد قرار گیرد (Çavuşoğlu, 2019, p. 28-32). این سیاست‌ها از منظر نظری در چارچوب نظریه سازه‌انگاری قابل تحلیل هستند؛ چراکه این نظریه بر نقش هویت و ساختارهای فرهنگی در شکل‌گیری منافع دولت‌ها تأکید دارد. بر اساس سازه‌انگاری، آنچه به‌عنوان منافع ملی تعریف می‌شود محصول فرآیندهای اجتماعی و هنجاری است که از طریق تعاملات تاریخی و فرهنگی شکل گرفته‌اند. با توجه به رقابت دو کشور جمهوری اسلامی ایران و ترکیه در منطقه قفقاز جنوبی، سیاست‌های ترکیه در آن منطقه می‌تواند پیامدهایی را برای منافع ملی جمهوری اسلامی ایران همراه داشته باشد که در ادامه هر یک از این پیامدها مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۴- پیامدهای سیاسی و امنیتی

۴-۱- تهدیدات امنیتی

با ترویج هویت‌های قومی و ملی‌گرایی در کشورهای همسایه ایران، این کشورها به سمت تقویت روابط خود با ترکیه حرکت کرده‌اند. روابط نزدیک ترکیه و جمهوری آذربایجان در سال‌های اخیر، به‌ویژه پس از جنگ قره‌باغ در سال ۲۰۲۰، ابعاد گسترده‌تری یافته است. همکاری‌های نظامی و اقتصادی این دو کشور بر معادلات منطقه‌ای تأثیرگذار بوده است (بصیری نیا و صباغ زاده، ۱۴۰۱، ص. ۹۵) (Basiri Nia & Sabagh Zadeh, 2022, P.95).

این روابط استراتژیک می‌تواند به تشکیل ائتلاف‌های منطقه‌ای منجر گردد و چالش‌هایی برای منافع ملی ایران ایجاد کند. به‌عنوان نمونه، همکاری‌های نظامی و اقتصادی نزدیک آذربایجان و ترکیه در سال‌های اخیر به‌طور قابل توجهی تقویت شده است. این موضوع به‌عنوان یک متغیر مهم در معادلات استراتژیک منطقه‌ای محسوب می‌شود و به تقویت حضور نظامی ترکیه در مناطق نزدیک به مرزهای ایران منجر شده است.

نفوذ ترکیه در قفقاز جنوبی و مناطق هم‌مرز با ایران به‌عنوان یک تهدید جدی برای امنیت ملی ایران شناخته می‌شود. سیاست‌های ترکیه که بیشتر متکی بر ترویج احساسات قومی و ملی‌گرایی است، می‌تواند به بروز نارضایتی و بی‌ثباتی در میان قومیت‌های ترک‌زبان ایران از جمله آذربایجانی‌ها، ترکمن‌ها و دیگر گروه‌ها منجر شود. ترکیه با تکیه بر ارزش‌های فرهنگی مشترک و تقویت هویت زبان‌محور، ممکن است به تحریک احساسات جدایی‌طلبانه و قوم‌گرایانه در این قومیت‌ها بپردازد.

استراتژی ترکیه در قفقاز جنوبی، به‌ویژه از طریق گسترش پان‌ترکیسم و پروژه کریدور زنگرور به‌طور مستقیم بر امنیت مرزهای ایران تأثیر می‌گذارد. مناطق مرزی ایران با آذربایجان و

ارمنستان به دلیل تنوع قومی و فرهنگی در معرض چالش‌های امنیتی ناشی از هویت‌گرایی ترک‌زبانان قرار دارند که می‌تواند به نارضایتی‌های اجتماعی و تنش‌های مرزی منجر شود (شجاعی و نیاکوئی، ۱۴۰۳، ص. ۱۵۱) (Shojaie & Niakooe, 2024, p. 151).

پس از جنگ قره‌باغ دوم (۲۰۲۰)، تمرینات نظامی مشترک ترکیه و آذربایجان به‌طور قابل‌توجهی افزایش یافت. در رزمایش «Mustafa Kemal Atatürk – 2023»، حدود ۳۰۰۰ نفر نیرو، به‌علاوه ۱۳۰ خودروی زرهی، نزدیک به ۱۰۰ توپخانه، بیش از ۲۰ هواپیما و پهپاد در مناطق باکو، نخجوان و سرزمین‌های آزادشده شرکت داشتند (Ministry of Defense of Azerbaijan, 2023). همچنین، «اعلامیه شوشا» در ژوئن ۲۰۲۱ روابط دفاعی بین ترکیه و جمهوری آذربایجان را رسمی‌تر کرده و همکاری در فناوری نظامی، مشاوران و حضور نیرو را تثبیت نموده است. این تحرکات ترکیه در حیطه نظامی، منجر به انتقال کامل قابلیت‌هایی نظامی مانند پهپاد TB2، F-16 و نیروهای ویژه به ساختار دفاعی آذربایجان شده‌اند. این سیاست و نزدیکی ترکیه در آذربایجان به کاهش نسبی قدرت ایران، منجر شده است (Wikipedia, 2021).

نفوذ ترکیه تنها به سطح امنیت مرزهای ایران محدود نمی‌شود، بلکه در ابعاد داخلی نیز می‌تواند چالش‌آفرین باشد. گسترش گفتمان‌های هویتی و قومی در فضای اجتماعی ایران، زمینه‌ساز تقویت جنبش‌های هویتی و شکل‌گیری گروه‌های معترضی است که هدف آن‌ها تغییر در ساختار سیاسی و اجتماعی موجود است. پژوهش‌ها نشان می‌دهد که گفتمان پان‌ترکیسم به‌ویژه با پشتوانه سیاسی و فرهنگی ترکیه و جمهوری آذربایجان، قابلیت تقویت همگرایی میان گروه‌های قومی را دارد و این امر می‌تواند به هم‌افزایی کنشگران هویتی برای دستیابی به اهداف مشترک منجر شود (ابراهیمی و شاکری‌خویی، ۱۳۹۳، ص. ۱۰-۱۲) (Ebrahimi & Shakerikhoyi, 2014, pp. 10-12).

این وضعیت ممکن است به تهدیداتی برای دولت ایران منجر شود که درنهایت می‌تواند به بروز جنبش‌های جدایی‌طلبانه و کاهش مشروعیت دولت بینجامد. افزایش جنبش‌های هویتی می‌تواند به تقویت وحدت میان گروه‌های قومی و هم‌افزایی آن‌ها برای دستیابی به اهداف مشترک کمک کند. در این راستا، دولت باید با چالش‌های ناشی از این وضعیت، سیاست‌های متوازن و کارآمدی را برای مدیریت این چالش‌ها اتخاذ نماید.

۴-۲- تهدیدات نظامی

با توجه به تهدیدات ناشی از نفوذ ترکیه، دولت ایران سیاست‌های امنیتی و نظامی خود را تغییر داده است. بر اساس مطالعات پژوهشکده مطالعات راهبردی، این تغییرات شامل تقویت حضور نیروهای امنیتی در مناطق مرزی، گسترش همکاری‌های امنیتی با کشورهای همسایه و بازنگری در سیاست‌های مرزبانی بوده است. طبق گزارش‌های رسمی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، بودجه امنیتی مناطق مرزی در سال ۱۴۰۰ افزایش ۱۵ درصدی داشته است (گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس، ۱۴۰۰، ص. ۸۵). (Report of the Parliamentary Research Center, 2021). مطالعات مؤسسه تحقیقات دفاعی نشان می‌دهد که تحولات ژئوپلیتیک منطقه، به‌ویژه پس از جنگ قره‌باغ موجب تغییر در آرایش نظامی و امنیتی در مرزهای شمال غربی کشور شده است. تقویت حضور نظامی ترکیه در جمهوری آذربایجان و گسترش همکاری‌های نظامی دو کشور، چالش‌های جدیدی را برای امنیت مرزی ایران ایجاد کرده است (صفری صوفیانی، ۱۴۰۳، ص. ۱۳۵). (Safari Soufiani, 2024, p. 135). براساس مطالعات مؤسسه مطالعات دفاعی و امنیتی، به دلیل تهدیدات ناشی از نفوذ ترکیه، تخصیص منابع به بخش‌های امنیتی افزایش یافته است. این هزینه‌ها شامل تأمین نیروی انسانی، تجهیزات نظامی و هزینه‌های مرتبط با حفظ امنیت مرزها بوده است. پژوهش‌های صورت گرفته در پژوهشکده امنیت ملی نشان می‌دهد که افزایش هزینه‌های امنیتی تأثیر قابل توجهی بر بودجه عمومی کشور داشته است (کاظمی، ۱۴۰۳، ص. ۲۳). (Kazemi, 2024, p. 23).

۵- پیامدهای اقتصادی

۵-۱- کاهش تعاملات اقتصادی

یکی از پیامدهای اقتصادی سیاست‌های ترکیه بر امنیت ملی ایران، تأثیر آن بر تعاملات اقتصادی دو کشور است. بر اساس آمارهای گمرک جمهوری اسلامی ایران، حجم مبادلات تجاری ایران با کشورهای منطقه قفقاز در سال ۱۴۰۰ با کاهش ۱۲ درصدی مواجه شده است (سالنامه آماری گمرک، ۱۴۰۰: ۱۲۷). (Iran Customs Administration, 2021, p. 127). این کاهش در حالی رخ داده که حجم مبادلات تجاری ترکیه با کشورهای این منطقه روند صعودی داشته است. بر پایه آمار سال ۲۰۲۴، حجم تجارت ترکیه و آذربایجان به ۶.۱۳ میلیارد دلار رسید که شامل ۳.۸۲ میلیارد صادرات ترکیه و ۲.۳۱ میلیارد واردات آن است. این میزان معادل حدود ۱۲.۹ درصد از کل تجارت خارجی جمهوری آذربایجان است؛ درحالی که سهم ایران تنها حدود ۳ درصد بوده است. همچنین بررسی روند سالانه نشان می‌دهد صادرات ترکیه به آذربایجان در اوایل ۲۰۲۴ به

حدود ۱۹۲.۶ میلیون دلار در هر ماه رسید که ۴.۲ درصد رشد نسبت به ماه قبل را نشان می‌دهد. این ارقام نشانگر علنی جایگزینی ترکیه به عنوان شریک اقتصادی اصلی آذربایجان است که نفوذ اقتصادی تاریخی ایران را تضعیف کرده است (TurkStat, 2025).

مطالعات پژوهشکده اقتصاد انرژی نشان می‌دهد که تغییر مسیرهای انتقال انرژی در منطقه و تقویت نقش ترکیه در ترانزیت انرژی، موقعیت ایران را در بازار انرژی منطقه تضعیف کرده است. بر اساس این مطالعات، سهم ایران از ترانزیت انرژی منطقه در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال ۱۳۹۸ حدود ۱۸ درصد کاهش یافته است (صفری صوفیانی، ۱۴۰۳، ص. ۱۳۵) (safari sufyani, 2024, p. 135). همچنین افزایش حضور ترکیه در منطقه به تقویت همکاری‌های اقتصادی بین آذربایجان و ترکیه منجر شده است. طبق پژوهش‌های مؤسسه مطالعات اقتصادی و بین‌المللی، میزان سرمایه‌گذاری ترکیه در آذربایجان طی سال‌های ۱۳۹۹ تا ۱۴۰۱ رشد ۴۵ درصدی داشته و ترکیه توانسته است روابط اقتصادی خود را در حوزه‌های مختلف از جمله انرژی، حمل‌ونقل، ساخت‌وساز و خدمات فنی/مهندسی گسترش دهد. مطالعات پژوهشکده سیاست‌گذاری دانشگاه شریف نشان می‌دهد که این همکاری‌ها باعث شده ایران نتواند به‌طور کامل از فرصت‌های تجاری منطقه‌ای بهره‌مند شود و این امر موجب کاهش سهم ایران در بازارهای منطقه‌ای شده است.

پژوهش‌های مرکز بررسی‌های اقتصادی اتاق بازرگانی ایران نیز نشان می‌دهد تغییر در الگوهای تجاری منطقه تحت تأثیر روابط هویتی و فرهنگی به شکل‌گیری بلوک‌های تجاری جدید منجر شده است. در این میان، همگرایی اقتصادی کشورهای ترک‌زبان منطقه، چالش‌های جدی برای منافع اقتصادی ایران ایجاد کرده است. بررسی‌های مؤسسه مطالعات منطقه‌ای نیز حاکی از آن است که گسترش نفوذ اقتصادی ترکیه در منطقه قفقاز جنوبی، موجب تغییر در موازنه اقتصادی منطقه شده است.

روند گسترش تجارت ترکیه با آذربایجان، توانسته است پیامدهای جدی برای تجارت مرزی بین ایران و آذربایجان به همراه داشته باشد. درحالی‌که ترکیه با سیاست‌های اقتصادی فعال و فرهنگ‌محور خود تلاش دارد تا ارتباطات مرزی و تجاری را با آذربایجان تقویت کند، به نحوی موفقیت‌آمیز توانسته است به یک شریک تجاری کلیدی برای این کشور تبدیل شود. این روند سبب شده تا روابط اقتصادی و تجاری ترکیه با آذربایجان به‌شدت گسترش یابد؛ به‌گونه‌ای که پروژه‌های مشترک بسیاری در حوزه‌های زیرساختی و صنعتی شکل گرفته است. به‌واسطه این سیاست‌ها، ترکیه توانسته است نقش پررنگ‌تری در معادلات اقتصادی آذربایجان ایفا کند و این موضوع از سویی دیگر به کاهش تدریجی روابط تجاری ایران با آذربایجان انجامیده است. در نتیجه، حجم مبادلات اقتصادی میان ایران و آذربایجان با گذر زمان کمتر شده و این کاهش به

تضعیف جایگاه اقتصادی و دیپلماتیک ایران در منطقه منتج شده است (Institute of Armenian Studies, 2024).

با تقویت روند هویت‌گرایی در آذربایجان و ترویج فرهنگ و ارزش‌های مشترک ترک‌زبان توسط ترکیه، دولت آذربایجان ممکن است سیاست‌های اقتصادی مستقلی را در پیش گرفته که هدف اصلی آن کاهش وابستگی‌های اقتصادی به ایران است. این استراتژی نه تنها موجب می‌شود آذربایجان به سمت تنوع‌بخشی به شرکای اقتصادی خود برود، بلکه به کاهش نقش ایران در تأمین کالاهای اساسی و مواد اولیه بینجامد. این وضعیت در صورتی که ادامه یابد، می‌تواند آسیب‌های جدی به اقتصاد ایران وارد نماید. برای مثال، بسیاری از پروژه‌های زیربنایی که در گذشته با همکاری ایران اجرایی می‌شد، اکنون به دلیل روابط نزدیک آذربایجان و ترکیه به شرکت‌های ترکیه‌ای واگذار شده است. این تغییرات نه تنها ایران را از فرصت‌های اقتصادی محروم کرده، بلکه به تقویت نفوذ اقتصادی و سیاسی ترکیه در آذربایجان انجامیده و بر منافع اقتصادی ایران تأثیر منفی گذاشته است.

۲-۵- افزایش هزینه‌های نظامی

افزایش هزینه‌ها در جمهوری اسلامی ایران به‌منظور تقویت حضور نظامی و امنیتی در مرزهای شمال غربی انجام می‌شود؛ اما می‌تواند به‌طور غیرمستقیم منابع مالی دولت را در دیگر حوزه‌های حیاتی محدود کند. به‌عنوان مثال، بودجه‌هایی که می‌توانستند در پروژه‌های توسعه اقتصادی و زیربنایی سرمایه‌گذاری شوند، اکنون به‌جای آن در امور دفاعی و نظامی هزینه می‌شوند. این انتقال منابع از بخش‌های توسعه‌ای به بخش‌های امنیتی، می‌تواند به کاهش رشد اقتصادی کشور در میان‌مدت و بلندمدت منجر شود. از سوی دیگر، این سیاست‌های امنیتی فزاینده ممکن است به کاهش اعتماد سرمایه‌گذاران خارجی و داخلی بینجامد و توسعه اقتصادی پایدار را تحت تأثیر قرار دهد. به‌علاوه، کاهش سرمایه‌گذاری‌های اقتصادی به نوبه خود می‌تواند پیامدهای اجتماعی بیشتری نیز داشته باشد. با توجه به افزایش هزینه‌های نظامی و کاهش بودجه‌های توسعه‌ای، فرصت‌های شغلی در بسیاری از مناطق کشور ممکن است کاهش یابد و این امر به افزایش نارضایتی‌های اقتصادی و اجتماعی منجر شود. همچنین نبود پروژه‌های مشترک اقتصادی میان ایران و آذربایجان می‌تواند به کاهش تبادلات تجاری، کاهش صادرات و در نهایت کاهش توان اقتصادی ایران بینجامد. برای مقابله با این چالش‌ها، دولت ایران باید رویکردهای متوازن‌تری در پیش گیرد؛ ازجمله افزایش همکاری‌های اقتصادی با کشورهای منطقه، ارتقای زیرساخت‌های تجاری و تلاش

برای حفظ و تقویت روابط تجاری با آذربایجان. این اقدامات می‌تواند به کاهش تهدیدات ناشی از نفوذ اقتصادی و هویت‌گرایی ترکیه کمک کند و ایران را در برابر فشارهای منطقه‌ای مقاوم سازد.

۳-۵- بازار کار و استخدام

سیاست‌های ترکیه به‌عنوان یک‌روند پیچیده اجتماعی و سیاسی، می‌تواند به تغییرات عمیقی در بازار کار و استخدام در ایران، به‌ویژه در مناطق با جمعیت ترک‌زبان منجر شود. این تغییرات ناشی از سیاست‌ها و تمایلات ملی‌گرایانه ترکیه، درک و تحلیل شرایط اقتصادی و اجتماعی این مناطق را ضروری می‌سازد. با توجه به رویکرد هویتی ترکیه، افزایش تمایلات ملی‌گرایانه می‌تواند باعث تقویت حس همبستگی میان قومیت‌های ترک‌زبان و تقاضای آنان برای حقوق بیشتر شود. این تمایلات ممکن است به بروز تغییراتی در نحوه مشارکت این قومیت‌ها در بازار کار منجر شود؛ زیرا با افزایش تمایلات هویتی، قومیت‌های ترک‌زبان ممکن است احساس کنند که حقوق آن‌ها نادیده گرفته شده یا در زمینه‌های شغلی علیه آن‌ها تبعیض صورت می‌گیرد. این احساسات می‌تواند به نوبه خود منجر به تشدید نارضایتی‌های اقتصادی و اجتماعی در میان این گروه‌ها گردد. مطالعات متعددی نشان داده‌اند که ناهماهنگی‌های اقتصادی و اجتماعی، به‌ویژه در مناطق حاشیه‌ای و با جمعیت‌های اقلیت باعث افزایش نرخ بیکاری و نارضایتی اجتماعی شده است. در مناطق ترک‌زبان ایران، تغییرات اقتصادی و افزایش تمایلات هویتی می‌تواند سبب شود که این گروه‌ها نتوانند به‌خوبی در بازار کار مشارکت داشته باشند. با توجه به آمارهای موجود، نرخ بیکاری در میان آذربایجانی‌های ایران در سال ۲۰۲۱ به ۱۸ درصد رسیده است که این رقم نه تنها نشان‌دهنده وضعیت نامطلوب اقتصادی و اجتماعی در این مناطق است، بلکه به‌عنوان یک نشانه از تبعیض اقتصادی و عدم تطابق فرصت‌های شغلی نیز تفسیر می‌شود. این وضعیت، به‌خصوص در شرایطی که نرخ بیکاری در مناطق دیگر کشور به‌مراتب کمتر است، می‌تواند به بروز نارضایتی‌های اجتماعی منجر شود و افزایش تنش‌های قومی را در پی داشته باشد. این مشکلات علاوه بر تأثیرات منفی بر اقتصاد منطقه، تأثیرات گسترده‌تری نیز بر اقتصاد کل کشور خواهد داشت.

از سوی دیگر، نارضایتی‌های موجود، منجر به مهاجرت نیروی کار ترک‌زبان به کشورهای همسایه مانند ترکیه و آذربایجان شده است که با ایران همخوانی‌های فرهنگی و زبانی دارند. مهاجرت نیروی کار یکی از پدیده‌های اقتصادی و اجتماعی است که نه تنها به افزایش فرار مغزها در مناطق ترک‌نشین ایران منجر گردیده، بلکه باعث کاهش پتانسیل اقتصادی این مناطق نیز بوده است. چنانچه بخشی از نیروی کار ترک‌زبان احساس کند که در بازار کار ایران به آن‌ها

فرصت‌های مناسبی داده نمی‌شود و نادیده گرفته شده‌اند. این افراد ممکن است تمایل بیشتری به ترک کشور و جستجوی فرصت‌های شغلی بهتر در کشورهای همسایه پیدا کنند. این روند نه تنها به ضعف اقتصاد مناطق ترک‌نشین منجر می‌شود، بلکه می‌تواند چالش‌های جدیدی را برای اقتصاد کل کشور ایجاد کند؛ زیرا مهاجرت نیروی کار متخصص و کارآمد به معنای کاهش سرمایه انسانی و کاهش توانمندی‌های تولیدی کشور است.

علاوه بر این، مهاجرت نیروی کار به کشورهای همسایه می‌تواند به گسترش شبکه‌های اجتماعی و اقتصادی فراملی منجر شود که از دیدگاه‌های اقتصادی و امنیتی چالش‌برانگیز است. ترکیه از طریق سیاست‌های هویتی و فرهنگی خود، سعی در جذب ترک‌زبانان کشورهای مختلف از جمله ایران دارد. این رویکردها، تقویت احساس تعلق و همبستگی با ترکیه در میان ترک‌زبانان و فرصت‌های اقتصادی جدیدی برای آن‌ها در این کشور را در پی دارد. از این رو، روند مهاجرت نیروی کار ترک‌زبان از ایران به ترکیه می‌تواند بخشی از استراتژی گسترده‌تر ترکیه برای تقویت نفوذ خود در منطقه باشد.

در نهایت، عدم توجه به این پدیده‌ها از سوی سیاست‌گذاران می‌تواند به بروز بحران‌های اجتماعی و اقتصادی منتج شود که مدیریت آن‌ها در بلندمدت دشوار خواهد بود. دولت باید با اتخاذ سیاست‌های متوازن، به تقویت فرصت‌های شغلی و اقتصادی در مناطق ترک‌نشین بپردازد و از بروز نارضایتی‌های قومی و اقتصادی جلوگیری کند. ایجاد فرصت‌های آموزشی و توسعه برنامه‌های حرفه‌ای که به این گروه‌ها اجازه دهد در بازار کار رقابتی‌تر باشند، می‌تواند به کاهش نرخ بیکاری و حفظ پتانسیل اقتصادی کشور کمک کند.

۶- پیامدهای فرهنگی

۶-۱- تقویت شکاف‌های قومی

سیاست هویت‌گرایی ترکیه به‌عنوان یک راهبرد ایدئولوژیک، تأثیرات عمیقی بر ساختارهای اجتماعی و سیاسی منطقه قفقاز جنوبی و به‌ویژه بر قومیت‌های قومی ترک‌زبان ایران مانند آذربایجانی‌ها دارد. این تأثیرات به‌وضوح در حوزه‌های اجتماعی، فرهنگی و سیاسی مشاهده می‌شود و می‌تواند عاملی برای تشدید اختلافات قومی در ایران باشد. ترکیه با تأکید بر اشتراکات فرهنگی، تاریخی و زبانی سعی در تقویت روابط خود با جوامع ترک‌زبان دارد؛ رویکردی که ممکن است نارضایتی‌های قومی داخلی ایران را افزایش دهد (Mammadov, 2023, p. 30). از سوی دیگر، سیاست‌های فرهنگی و آموزشی ترکیه که به‌طور مداوم در حال تقویت و ترویج

است، حس تعلق به هویت ترک‌زبان را در بین قومیت‌های ترک‌زبان ایران، به‌ویژه آذربایجانی‌ها تقویت می‌کند.

در فوریه ۲۰۲۴، دانشگاه مشترک ترکیه- آذربایجان در باکو تأسیس شد. این دانشگاه با پشتیبانی دانشگاه فنی آنکارا، دانشگاه هاجت‌تپه و دانشگاه فنی استانبول شروع به کار کرد. بودجه آغاز فعالیت حدود ۱۰ میلیون منات برآورد شده و اولین گروه دانشگاهی آن شامل ۸۶ دانشجو بود. همچنین بنیادهای فرهنگی مانند یونس امره در باکو فعال‌تر شده، دفتر محلی باز کرده‌اند و برنامه‌هایی چون بورسیه، دوره‌های زبان و برگزاری رویدادها را اجرا می‌کنند. این اقدامات نفوذ فرهنگی ایران در حوزه رسانه، آموزش و فعالیت‌های نرم را کم‌رنگ کرده‌اند (Azerbaijan University, 2024).

این روند به‌عنوان یک محرک برای فعالیت‌های اجتماعی در داخل ایران عمل کرده و زمینه‌ساز شکل‌گیری جنبش‌های هویتی می‌شود. در کنار این عوامل، گسترش رسانه‌های اجتماعی و فضای مجازی نیز نقش مهمی در انتقال اطلاعات و روایت‌های جدید درباره هویت و حقوق قومی ایفا می‌کند و به قومیت‌های ترک‌زبان فرصت می‌دهد تا به سمت احیای فرهنگ و زبان خود حرکت کنند. آمارهای تغییرات احساس هویت قومی در میان جوانان آذربایجانی- ایرانی، به‌خصوص بعد از گسترش رسانه‌ها و فضای مجازی، نشان‌دهنده افزایش تدریجی احساس هویت قومی در مهر و موم‌های اخیر بوده است. انتخاب اسامی ترکی شاید گوشه‌ای از موضوعاتی باشد که به عمیق‌تر شدن شکاف قومیتی در ایران دامن می‌زند. در ادامه صرفاً به تعداد و اسامی که با نام ترکی شناسنامه گرفته‌اند را با توجه به اطلاعات دریافتی از اداره ثبت‌احوال آستان آذربایجان شرقی اشاره می‌کنیم.

جدول ۱- آمار اسامی ترکی برگرفته از اداره ثبت احوال استان آذربایجان شرقی

نام	آتیلا	آراز	آنیل	آیتن	آی نور	آران	آیسل
فراوانی	۴۶۴۱	۱۲۵۵۱	۵۸۶۲	۱۰۵۲	۲۲۵۰	۴۰۰۳	۷۴۵۲
نام	آیهان	آی سودا	آنا	آرتا	آرتان	آیلار	آیدا
فراوانی	۳۱۶۰۵	۶۴۲	۵۳۹۹	۱۰۰۰۴	۳۱۳۱	۱۱۸۷۰	۳۶۹۱۱
نام	آلما	الناز	الین	الیانا	الشن	اثلشن	اصلان
فراوانی	۱۷۸۹	۲۵۶۴۱	۸۵۳۹	۱۳۹۷	۱۴۲۹	۵۴۵	۳۷۲
نام	آیناز	اکتای	السانا	المیرا	پارلا	پینار	تایماز
فراوانی	۴۲۶۲۴	۴۸۵	۴۴۳۴	۷۹۴۹	۱۳۵۷	۱۹۴۴	۷۳۲

نام	دنیز	سلین	سلینا	سلدا	سلنا	سارای	سهند
فراوانی	۹۶۸۱	۱۵۲۶۰	۳۸۹۸	۲۹۹۶	۱۶۳۹۴	۵۳۰	۴۱۲۶
نام	سوین	سولماز	سان آی	سویل آی	شهریار	مارال	ماهنی
فراوانی	۱۲۲۱۴	۱۶۹۳	۵۹۷	۳۷۸	۷۶۳۵	۱۰۰۹۳	۳۳۷
نام	شلاله	آی پارا	گوزل	نازیلا	یاشار	مهرآنا	نازلی
فراوانی	۱۹	۲۸۱	۱۰۹	۳۲۴۶	۱۰۹۷۰	۱۴۸۴	۳۴۶۳
نام	بابک	گونش	سوگل	سوینج	دل آرا	مهرتاش	آیتاش
فراوانی	۱۹۲۹	۶۸۱	۱۰۵۸۰	۲۲۸	۴۹۹۱	۹۶	۱۹
نام	آیدین	آیکان	آیین	آیتا	آیسا	آیلا	آیما
فراوانی	۹۳۵۰	۸۴۶	۱۵۲۵	۶۰۵	۱۶۵۴۷	۶۸۷۷	۱۳۶۶
نام	آینا	آرا	هاکان	شایلین	سونل	اورهان	اٹلمان
فراوانی	۶۰۶	۵۷۵	۳۸۷۰	۴۴۹۸	۳۰۰	۷۶۳	۸۲۴

منبع: (خانعلی پور، ۱۴۰۲، ص. ۱۷۵) (khan-alipor, 2023, p. 175)

ترویج هویت ترک‌زبان و افزایش احساسات ملی‌گرایانه ممکن است به نارضایتی‌های فرهنگی و اجتماعی در میان قومیت‌های ترک‌زبان ایران منجر شود. این نارضایتی‌ها می‌تواند به شکل‌گیری جنبش‌های فرهنگی و اجتماعی جدیدی بینجامد که در نهایت به چالش‌های اجتماعی و فرهنگی برای دولت منجر خواهد شد. با توجه به افزایش تحرکات اجتماعی در ایران، این تهدیدات فرهنگی ممکن است به تقویت بنیادگرایی و افراط‌گرایی در میان قومیت‌های قومی منجر گردد؛ بنابراین دولت باید با این چالش‌ها به‌دقت برخورد کرده و سیاست‌های مناسبی را اتخاذ نماید تا از بروز تنش‌ها و نارضایتی‌های اجتماعی جلوگیری به عمل آید.

۲-۶- ایجاد احساس انزوای قومی

ترکیه با ترویج هویت‌گرایی به‌طور قابل‌توجهی احساس انزوای قومی را در میان قومیت‌های ترک‌زبان در ایران تقویت کرده است. یکی از دلایل اصلی این انزوا، بی‌توجهی دولت مرکزی ایران به نیازها و مطالبات این قومیت‌هاست که هویت‌گرایی ترکیه هم عامل مهمی در تقویت آن بوده است. طبق گزارش‌های معتبر، تنها ۲۵ درصد از برنامه‌های آموزشی در مناطق ترک‌زبان به زبان ترکی طراحی و اجرا می‌شوند. این موضوع، به ایجاد و تقویت حس انزوای این قومیت‌ها کمک کرده است (TRT World, 2024). چنین وضعیتی نه‌تنها احساس انزوا را در میان قومیت‌های ترک‌زبان افزایش داده، بلکه توانسته است زمینه‌ساز شکل‌گیری جنبش‌های اجتماعی و

سیاسی جدیدی در جامعه ترک‌زبانان ایران گردد. در سال‌های اخیر، برخی از گروه‌های آذربایجانی در ایران با هدف احیای هویت فرهنگی و زبانی خود دست به فعالیت‌هایی زده‌اند. در ادامه به چند مورد اشاره می‌شود.

جدول ۲- برخی از رسانه‌های اجتماعی آذری با فعالیت‌های قومی

نام رسانه	نشانی
کانال تلگرامی انتشارات اختر	(T.me/NashreAkhtar)
کانال تلگرامی انتشارات ساوالان ایگیدلری	(T.me/Savalan_igidlary)
کانال تلگرامی انتشارات اندیشه نو	(T.me/Andishehye_no)
کانال تلگرامی انتشارات یاشماق	(T.me/Yashmaq)
کانال تلگرامی انتشارات کیرپی	(T.me/KirpiBook)
کانال تلگرامی انتشارات آینا	(T.me/Ayna_Nashr)

این‌ها تنها بخشی از هزاران مورد است که اشاره شد. این تلاش‌ها اگرچه می‌توانند به حفظ و ترویج فرهنگ بومی کمک کنند، اما درعین‌حال ممکن است به تعمیق شکاف‌های اجتماعی و قومی در جامعه ایرانی منجر شوند. همچنین شیوه‌های حکمرانی ناکارآمد، بی‌عدالتی و احساس تبعیض، گسترش فقر و حس محرومیت، شکاف میان دولت و ملت و همچنین ناپایداری‌ها و مشکلات اقتصادی (که از جمله مهم‌ترین چالش‌ها در ساختار مسائل ایران است)، می‌توانند سبب انزوای قومی بیشتر شوند (عیوضی، ۱۴۰۲، ص. ۲۷) (eyvazi, 2023, p. 27).

۳-۶- تقویت گروه‌های سیاسی و اجتماعی

سیاست‌های هویت‌گرایی ترکیه موجب شکل‌گیری گروه‌هایی شده که ممکن است به دنبال ایجاد ائتلاف‌هایی با هدف تقویت موقعیت و حقوق خود باشند. هویت‌گرایی ترکیه به‌عنوان یک ابزار برای بسیج افکار عمومی و جلب حمایت برای اهداف سیاسی و اجتماعی قومیت‌های ترک‌زبان در ایران عمل می‌کند. به‌طور خاص، این جنبش‌ها تلاش می‌کنند تا دغدغه‌های قومی و فرهنگی را در سطح ملی و بین‌المللی مطرح کنند و با استفاده از ظرفیت‌های موجود در جامعه مدنی، به دنبال جذب حمایت از نهادها و سازمان‌های حقوق بشری نیز باشند. این حرکت می‌تواند به شکل‌گیری جنبش‌ها و احزاب جدیدی در ایران بینجامد که هدف آن‌ها دفاع از حقوق و هویت ترک‌زبانان است (Erşen, 2013, pp. 32-38). همچنین، این گروه‌ها می‌توانند با برگزاری اجلاس‌ها و کارگاه‌های آموزشی، آگاهی عمومی را درباره مسائل هویتی افزایش دهند و به ترویج فرهنگ و

زبان ترکی بردارند. از سوی دیگر، این جنبش‌ها ممکن است به عنوان تهدیدی برای یکپارچگی ملی ایران تلقی شوند و در نتیجه، واکنش‌های منفی دولت مرکزی را به دنبال خواهند داشت. در این راستا، آمارها نشان می‌دهد که ۴۰ درصد از قومیت‌های ترک‌زبان در ایران تمایل به پیوستن به گروه‌های سیاسی جدید دارند و این مسئله تنش‌ها بین دولت و قومیت‌ها را افزایش می‌دهد. برخی از این گروه‌ها به دنبال مطالبات خود در حوزه‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی هستند و ممکن است در آینده به چالش‌هایی برای دولت تبدیل شوند (Mammadov, 2023, p. 30). به طور کلی، تقویت هویت‌گرایی و گروه‌های سیاسی مرتبط با آن به ایجاد دموکراسی مشارکتی و تنوع در ساختار سیاسی کشور کمک کرده است، اما در عین حال چالش‌های جدیدی را نیز به دنبال داشته که نیازمند توجه و مدیریت هوشمندانه از سوی دولت است.

دولت می‌تواند با ایجاد زمینه‌های لازم برای مشارکت فعال سیاسی مردم از سوی نظام سیاسی، در تقویت هویت ملی کشور نقش‌آفرین باشد. به بیان دیگر، پایداری هویت ملی در یک جامعه را می‌توان در پیوندی مستقیم با میزان توسعه‌یافتگی سیاسی و مشارکت مؤثر و فعال نیروهای سیاسی و اجتماعی در عرصه‌های مختلف دانست (عباس‌زاده مرزبالی، ۱۳۹۹، ص. ۲۸) (abbaszadeh marzbali. 2020, p. 28).

نتیجه‌گیری

سیاست‌های ترکیه در قفقاز جنوبی از مهم‌ترین موضوعاتی است که تأثیرات جدی و گسترده‌ای بر منافع ملی جمهوری اسلامی ایران داشته و خواهد داشت. ترکیه از طریق بهره‌برداری از اشتراکات زبانی، فرهنگی و تاریخی خود با کشورهای ترک‌زبان منطقه، به طور فعالی به دنبال گسترش نفوذ سیاسی، اقتصادی و فرهنگی خود است. این سیاست‌ها می‌توانند به افزایش همکاری‌های استراتژیک ترکیه با کشورهای همسایه ایران، نظیر آذربایجان منجر شوند که همین امر پیامدهایی در ابعاد سیاسی-امنیتی، اقتصادی و فرهنگی برای منافع جمهوری اسلامی ایران داشته است.

در بعد امنیتی، حضور فعال ترکیه در قفقاز جنوبی توانسته است به تغییرات جدی در توازن امنیتی منطقه منجر شود. افزایش همکاری‌های نظامی ترکیه با کشورهای منطقه، همچون آذربایجان و استفاده از نفوذ فرهنگی برای تقویت احساسات قومی در بین قومیت‌های ترک‌زبان، چالش‌هایی است که ایران باید با آن‌ها مواجه شود. این چالش‌ها می‌توانند موجب تحریک احساسات هویت‌طلبانه و تشدید نارضایتی‌های اجتماعی در مناطق ترک‌نشین ایران گردند که در صورت عدم توجه می‌تواند تهدیدی جدی برای ثبات داخلی کشور محسوب شود. از لحاظ اقتصادی، ترکیه به دنبال توسعه پروژه‌های زیرساختی و افزایش تبادلات تجاری با کشورهای قفقاز جنوبی

است که این وضعیت کاهش سهم ایران در این بازارها را در پی داشته است. این روند موجب محدود شدن فرصت‌های اقتصادی و تجاری ایران و در نتیجه تضعیف جایگاه اقتصادی ایران در منطقه شده است؛ بنابراین، ایران باید به سرعت اقدام به بهبود زیرساخت‌های اقتصادی و تجاری خود نماید و با تقویت روابط تجاری با کشورهای منطقه از جمله آذربایجان، گرجستان و ارمنستان از نفوذ اقتصادی ترکیه بکاهد. در نهایت، در بعد دیپلماتیک، ترکیه سعی دارد با ایجاد ائتلاف‌های جدید و تقویت روابط با کشورهای منطقه، نفوذ دیپلماتیک ایران را کاهش دهد. ایران برای مقابله با این چالش‌ها، نیازمند دیپلماسی فعال‌تر، ایجاد اتحادهای استراتژیک و تقویت روابط با قدرت‌های بزرگ و ایجاد موازنه بین شرق و غرب است.

با توجه به سیاست‌های هویت‌گرایی ترکیه در قفقاز جنوبی که منافع ملی جمهوری اسلامی ایران را متأثر می‌سازد، راهکارهای زیر با هدف کاهش تبعات آن برای منافع ملی ایران پیشنهاد می‌گردد:

(۱) جمهوری اسلامی ایران برای حفظ منافع ملی خود در برابر نفوذ فزاینده ترکیه در قفقاز جنوبی، نیازمند استراتژی‌های جامع و چندوجهی است که در تمامی زمینه‌های امنیتی، اقتصادی، فرهنگی و دیپلماتیک عمل نمایند. توجه به خواسته‌های فرهنگی و اقتصادی، کاهش نابرابری اجتماعی، حضور در اتحادیه‌های منطقه‌ای و توجه به خواسته‌های اصلی ترک‌ها در داخل کشور، می‌تواند تا حد زیادی به حفظ و حتی تقویت جایگاه ایران در این منطقه حساس بین‌المللی کمک کند.

(۲) ایران، به‌ویژه در شرایطی که نفوذ ترکیه در حال افزایش است، باید بر اهمیت گسترش روابط تجاری و اقتصادی با آذربایجان و ارمنستان تأکید کند تا بتواند نفوذ ترکیه را محدود کرده و از موقعیت استراتژیک خود بهره‌برداری بهتری نماید. این تعاملات اقتصادی می‌تواند شامل سرمایه‌گذاری‌های مشترک، توسعه زیرساخت‌های حمل‌ونقل و تقویت تجارت در حوزه‌های انرژی، کشاورزی و صنایع باشد. در نهایت، دولت ایران باید با تغییر رویکردهای دیپلماتیک و اتخاذ سیاست‌های خارجی جدید، منافع ملی را به‌خوبی تأمین کرده و با مدیریت تهدیدات ناشی از نفوذ ترکیه، روابط خود را با کشورهای قفقاز جنوبی بهبود بخشد.

(۳) دولت می‌تواند به تقویت هویت ملی و فرهنگی ایران بپردازد و به قومیت‌های قومی اجازه دهد تا در عرصه‌های فرهنگی و اجتماعی مشارکت بیشتری داشته باشند. این اقدامات می‌تواند به تسهیل فرآیند ادغام اجتماعی و سیاسی کمک کند و به ایجاد فضای مثبت برای گفتگو و تعامل میان قومیت‌های قومی و دولت مرکزی بینجامد.

۴) جمهوری اسلامی ایران باید با اتخاذ سیاست‌های هوشمندانه و متوازن به تقویت وحدت ملی و تنوع فرهنگی بپردازد. ایجاد یک سیاست جامع و متعادل که نیازها و خواسته‌های قومیت‌های قومی را مدنظر قرار دهد، می‌تواند به کاهش تنش‌ها و ایجاد یک جامعه هم‌زیستی کمک کند.

۵) با توجه به تمایلات ترکیه برای گسترش نفوذ فرهنگی و اقتصادی خود در منطقه و تحرکات سیاسی آن برای تقویت روابط با کشورهای همسایه، ایران ناگزیر است استراتژی‌های خود را در این منطقه بازنگری و به‌روزرسانی کند. سیاست‌های جدید ممکن است شامل افزایش دیپلماسی فعال و همکاری‌های اقتصادی و فرهنگی با کشورهای قفقاز جنوبی مانند آذربایجان، ارمنستان و گرجستان باشد. این تغییرات استراتژیک می‌تواند از مهم‌ترین تلاش‌های ایران برای مقابله بانفوذ فرآینده ترکیه در منطقه به شمار آیند.

تعارض منافع

بنا بر اظهار نویسندگان، مقاله پیش‌رو فاقد هر گونه تعارض منافع بوده است.

فهرست منابع

منابع فارسی

- ابراهیمی، سجاد و شاکری‌خویی، احسان. (۱۳۹۳). بررسی نقش گفتمان پان‌ترکیسم در امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران. *فصلنامه مطالعات علوم اجتماعی ایران*، ۱۱(۴۳)، صص. ۱-۲۳.
- اطهری، اسداله، محمدی‌پور، طیه. (۱۳۹۸). بررسی تطبیقی دیپلماسی علمی ایران و ترکیه به منظور دستیابی به مرجعیت علمی در منطقه خاورمیانه. *فصلنامه سیاست*، ۴۹(۲)، صص. ۲۷۱-۲۹۰.
- بصیری‌نیا، علی و صباغ‌زاده، امین. (۱۴۰۲). جنگ ۲۰۲۰ جمهوری آذربایجان-ارمنستان و مناقشه منجمد ناگورنو-قره باغ. *فصلنامه مطالعات آسیای مرکزی و قفقاز*، ۲۹(۱۲۳)، صص. ۹۳-۱۱۲.
- جوادی ارجمند، محمد جعفر و فلاحي، احسان. (۱۳۹۴). بررسی تطبیقی سیاست خارجی ایران و ترکیه در قفقاز جنوبی (با تأکید بر ارمنستان و جمهوری آذربایجان). *مطالعات اوراسیای مرکزی*، ۸(۲)، صص. ۲۱۱-۲۲۸.
- خانعلی‌پور، بهروز. (۱۴۰۲). بررسی تأثیرات ژئوپلیتیکی فضای مجازی بر دگردیسی قومی ایران؛ مطالعه موردی ترک‌ها. پایان نامه کارشناسی ارشد، رشته جغرافیای سیاسی گرایش ژئوپلیتیک، دانشگاه پیام‌نور، واحد هشتگرد.
- درج، حمید و التیامی‌نیا، رضا. (۱۴۰۴). بررسی و تحلیل رویکرد سیاست‌خارجی ایران و ترکیه در قفقاز جنوبی. *پژوهش‌های جغرافیای سیاسی*، ۹(۴) (پیاپی ۳۶)، صص. ۱۶۳-۱۹۱.
- درج، حمید. (۱۴۰۲). سیاست خارجی ترکیه در قفقاز جنوبی و تأثیر آن بر قلمروی نفوذ این کشور در منطقه (۱۹۹۱-۲۰۲۲). *فصلنامه جغرافیا و توسعه منطقه‌ای*، ۲۱(۳) (پیاپی ۴۴)، صص. ۲۹۹-۳۳۳.

- زارعی، بهادر؛ حکمت آرا، حامد و قربانی، سعید. (۱۴۰۲). بررسی مقایسه‌ای دیپلماسی فرهنگی ایران و ترکیه در قفقاز جنوبی پس از فروپاشی شوروی. *فصلنامه مطالعات جهان سیاسی اسلام*، ۱۲(۴) (پیاپی ۴۸)، صص. ۹۹-۱۱۹.
- شجاعی، امیر رهام و نیاکویی، امیر. (۱۴۰۳). بایسته‌های سیاست‌گذاری ایران در قفقاز جنوبی پس از جنگ دوم قره‌باغ (۲۰۲۰): با تأکید بر روابط ایران و ارمنستان. *فصلنامه سیاست‌گذاری عمومی ایران*، ۱۰(۴)، صص. ۱۴۲-۱۵۴.
- صفری صوفیانی، مجید. (۱۴۰۳). آینده‌پژوهی تحولات مرزی و چالش‌های ایران در تأمین امنیت پایدار مرزی کشور. *پژوهش‌نامه تاریخ سیاست و رسانه*، ۱۷(۱) (پیاپی ۲۵)، صص. ۱۳۱-۱۵۸.
- طالعی‌حور، رهبر و واحدی درمشکانلو، اسماعیل. (۱۴۰۳). بررسی مقایسه‌ای سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران و ترکیه در قره‌باغ (۲۰۲۰-۲۰۲۳). *فصلنامه سیاست خارجی*، ۳۸(۱) (پیاپی ۱۴۹)، عباس‌زاده مرزبالی، مجید. (۱۳۹۹). نقش مشارکت سیاسی در تقویت هویت ملی. *بحران پژوهی جهان اسلام*، ۷(۳)، (پیاپی ۱۹) صص. ۱۸-۳۰.
- علمی، مهدی؛ قربانی نژاد، رباب؛ اخباری، محمد و یوسفی، اعظم. (۱۴۰۳). قلمرو گستره ترکیه در قفقاز جنوبی و تأثیر آن بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران. *فصلنامه آفاق امنیت*، ۱۷(۶۴)، صص. ۱۴۳-۱۶۹.
- عیوضی، یاور. (۱۴۰۲). تحلیل شبکه مسائل اجتماعی ایران. *بحران پژوهی جهان اسلام*، ۱۰(۴) (پیاپی ۳۱)، صص. ۱-۳.
- کاظمی، فرید. (۱۴۰۳). «بررسی بخش دوم لایحه بودجه سال ۱۴۰۳ کل کشور: تحلیلی بر مصارف بودجه. ماهنامه گزارش‌های کارشناسی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی»، ۳۲(۱)، صص. ۲۱-۴۵.
- گمرک جمهوری اسلامی ایران. (۱۴۰۰). *سالنامه آماری*. تهران: معاونت برنامه‌ریزی و امور بین‌الملل.
- مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی. (۱۴۰۰). *بررسی تحولات مرزی و تخصیص بودجه امنیتی*. شماره مسلسل ۱۷۵۲۳.
- مسعودی، حیدرعلی. (۱۴۰۱). نظم بین‌المللی در حال گذار از منظر سازه‌انگاری: بررسی نقش ایده‌ها، هنجارها و هویت‌ها. *فصلنامه سیاست خارجی*، ۳۲(۴) (پیاپی ۱۴۴)، صص. ۲۸-۵.
- نواختی مقدم، امین؛ طالعی حور، رهبر و بازیار، سلمان. (۱۴۰۳). تأثیر کریدور زنگزور بر امنیت منطقه‌ای و منافع ملی جمهوری اسلامی ایران. *مجله ایرانی مطالعات سیاست بین‌الملل*، ۲۵، صص. ۳۸۳-۴۰۵.

منابع انگلیسی

- Afrasiyab, M. (2025). *The Second Karabakh War: Turkey's South Caucasus Policy and Iran's Strategic Interests*. *Iranian Review of Foreign Affairs*, 9(1), 22-37.
- Çavuşoğlu, Mehmet. (2019). Turkish Foreign Policy and the South Caucasus: The Importance of Identity Politics. *Turkish Studies*, 20(1), 23-45.
- Erguna, A., Kondakcı, Y., Zayim-Kurtay, M., & Valiyev, A. (2025). International higher education as a soft power tool of Turkish foreign policy: The case of Azerbaijan. *Third World Quarterly*, 46(3), 372-390.
- Erşen, E. (2013). The evolution of 'Eurasia' as a geopolitical concept in post-Cold War Turkey. *Geopolitics*, 18 (1), 24-44.
- Institute of Armenian Studies. (2024). *An overview of the Turkish-Azerbaijani economic cooperation*. <https://dornsife.usc.edu/ias/turkish-azerbaijani-economic-cooperation/>

- Kocaoğlu, H. (2021). The role of Turkish drones in Azerbaijan's increasing military effectiveness: An assessment of the Second Nagorno-Karabakh War. *Insight Turkey*, 23 (4), 39–56.
- Mammadov, G. (2023). Iranian Azerbaijanis – from a “Well Integrated” Ethnic Minority to a Different Identity? *İran Çalışmaları Dergisi*, 7(1), 25–52.
- Ministry of Defense of Azerbaijan. (2023). *Mustafa Kemal Atatürk – 2023 joint tactical exercises commenced, Baku*. Retrieved from: <https://mod.gov.az/>
- TRT World. (2024). *In Iran, ethnic Turks under siege of discrimination and assimilation*. <https://www.trtworld.com/turkiye/in-iran-ethnic-turks-under-siege-of-discrimination-and-assimilation-16761480>
- TurkStat. (2025). *Turkish exports to neighboring countries reach record high in 2024. Anadolu Agency*. <https://www.turkiyetoday.com/business/turkish-exports-to-neighboring-countries-reach-record-high-in-2024-117681>
- Wikipedia. (2021). *Shusha Declaration*. Retrieved from https://az.wikipedia.org/wiki/%C5%9Eu%C5%9Fa_B%C9%99yannam%C9%99si

Translated References to English

- Abbaszadeh Marzbali, M. (2020). The role of political participation in strengthening national identity. *Crisis Studies of the Islamic World*, 7(3), 18–30. [In Persian]
- Athari, A., & Mohammadi Pour, T. (2019). Comparative study of scientific diplomacy of Iran and Turkey to achieve scientific authority in the Middle East region. *Politics Quarterly*, 49(2), 271–290. [In Persian]
- Basiri Nia, A., & Sabagh Zadeh, A. (2022). The 2020 Azerbaijan-Armenia war and the resolution of the frozen Nagorno-Karabakh conflict. *Central Asia and the Caucasus Studies Quarterly*, 29(123), 93–112. [In Persian]
- Ebrahimi, S., & Shakerikhoyi, E. (2014). The role of Pan-Turkism discourse in the national security of the Islamic Republic of Iran. *Socio-Cultural Change Quarterly*, 11(43), 1–23. [In Persian]
- Daraj, H. (2023). Turkey's foreign policy in the South Caucasus and its influence on its regional sphere of influence (1991–2022). *Journal of Geography and Regional Development*, (44), 299–333. [In Persian]
- Elmi-Ribaz, M. A. G., Akhbari, M., & Yousefi, E. (2024). Turkey's territorial expansion in the South Caucasus and its impact on Iran's national security. *Afaq-e Amniat Quarterly*, 17(64), 143–169. [In Persian]
- Eltiyami Nia, R. (2025). Review and analysis of Iran and Turkey's foreign policy approach in the South Caucasus. *Political Geography Research*, 7(3) [In Persian]
- Eyvazi, Y. (2023). Analysis of Iran's social issues network. *Crisis Studies of the Islamic World*, 10(4), 1–30. [In Persian]
- Iran Customs Administration. (2021). *Statistical Yearbook. Tehran: Deputy for Planning and International Affairs*. [In Persian]
- Iranian Parliament Research Center. (2021). *Border developments and security budget allocation*. Serial no. 17523. [In Persian]
- Javadi-Arjmand, M. J., & Fallahi, A. (2015). Comparative study of Iran and Turkey's foreign policy in the South Caucasus (with emphasis on Armenia and Azerbaijan). *Central Eurasia Studies*, 8(2), 211–228. [In Persian]
- Kazemi, F. (2024). Analysis of the second part of Iran's 2024 budget bill: Expenditure analysis. *Majlis Research Center Expert Reports*, 32(1), 21–45. [In Persian]
- Khanali-Pour, Behroz. (2023). *Geopolitical impacts of cyberspace on ethnic transformation in Iran: A case study of Turks*. Master's Thesis, Payame Noor University, Hashtgerd branch. [In Persian]
- Masoudi, H. (2022). The changing international order from a constructivist perspective: Examining the role of ideas, norms, and identities. *Foreign Policy Quarterly*, 36(4), 5–28. [In Persian]

- Navakhti Moghaddam, A., Talaei-Hoor, R., & Bazzyar, S. (2024). The impact of the Zangezur Corridor on regional security and the national interests of the Islamic Republic of Iran. *Iranian Journal of International Policy Studies*, 25, pp. 383–405. **[In Persian]**
- Safari Soufiani, M. (2024). Futures studies of border developments and Iran's challenges in providing sustainable border security. *Journal of Political History and Media Studies*, 7(1), 131–158. **[In Persian]**
- Shojaie, A. R., & Niakoee, A. (2024). Iran's policy requirements in the South Caucasus after the Second Karabakh War (2020): With emphasis on Iran-Armenia relations. *Iranian Journal of Public Policy*, 10(4), 141–154. **[In Persian]**
- Talei-Hur, R., & Vahedi-Darmeshkanlou, E. (2024). Comparative analysis of Iran and Turkey's policies in Karabakh. *Foreign Policy Quarterly*, 32(1), 5–32. **[In Persian]**
- Zarei, B., Hakmat-Ara, H., & Ghorbani, S. (2023). A comparative study of Iran's and Turkey's cultural diplomacy in the South Caucasus after the collapse of the USSR. *Studies of the Political World of Islam*, 48, 99–119. **[In Persian]**